

*Masarykova univerzita
Fakulta sociálních studií
Sociologie*

Standardizovaný versus nestandardizovaný kvalitativní rozhovor

Rešerše z předmětu Metodologie výzkumu genderové problematiky

Lištiaková Irena, UČO: 385921

2.5.2011

Kvalitativní rozhovor je jednou z technik sběru dat v terénu při zúčastněném pozorování, který logicky spadá do kategorie kvalitativního výzkumu. Ve své práci jsem se zaměřila podobnosti, ale především rozdílnosti těchto dvou typů rozhovoru. Porovnávala jsem typ vazby mezi respondentem a výzkumníkem, intenzitu vztahu a prostor, který je dotazovanému při kladení otázek ponechán.

Mezi dvěma postupy kladení otázek najdeme určité shody: interview je považováno za konverzaci ne více než dvou osob, kde je třeba využívat jiné interakční dovednosti, než v každodenní konverzaci, kladou důležitost na vazbu mezi respondentem a výzkumníkem, vztah však nesmí ovlivňovat respondenty do té míry, aby odpovídali ve stylu, jaký chce výzkumník slyšet. Tazatel by se měl vyjadřovat neutrálně, a ne tak, aby se svou intonací, gesty, mimikou pokoušel ovlivnit odpovědi respondentů a potvrdit si tak své hypotézy, předsudky. (Davidson, Layder 1994: 127-128). U rozhovoru je typická tzv. metoda konstantního srovnání, kdy na základě sběru a analýzy nově přibývajících dat, vzniká stále systematičtější teorie. (Disman 1993: 301)

Při dotazování výzkumník pokládá otázky typu, co lidé (ne)dělají, jaké jsou jejich touhy, postoje aspirace zkušenosti a pocity s určitým fenoménem. Interview s lidmi může být užitečné u případové studie, průzkumu, etnografickém výzkumu. (Davidson, Layder 1994: 127-128)

V sociologické praxi se setkáváme se třemi odlišnými přístupy k dotazování. Je to typ ortodoxní, kvalitativní a feministický, kdy první typ pokládá otázky systematicky, zatímco zbylé dva jsou příkladem spíše nestandardizovaného rozhovoru. Všechny tři druhy dotazování však čelí několika praktickým problémům.

Například, jak je možné získat pravdivé a přesné odpovědi jak často, kolikrát danou činnost provádíte? Jak je možné získávat otevřené a upřímné odpovědi, po celou dobu výzkumu? Jak udržet rozhovor po celou dobu na problému, který zajímá výzkumníka tak, aby zároveň neodhalil, co je jádrem jeho zájmu – to by mohlo zkreslit výpověď respondenta. (Davidson, Layder 1994: 116) Výzkumník by si během výzkumu měl také uvědomovat, jaký status připisuje svým datům, zda je jeho analytický přístup přiměřený vzhledem k praktickým záměrům tak, aby nám pomohl dovysvětlit – tak minimalizuje možnost zkreslení výsledků. (Silverman 2005: 44-49)

Doposud jsem se věnovala spíše charakteristikám, které jsou pro oba typy rozhovorů společné. Nyní uvedu souhrn znaků, které stojí spíše v opozici.

Sociologové využívající standardizovaný rozhovor, chtějí nastolit stejná pravidla jako u přírodních věd. Chtějí využívat takovou metodu, která umožní odstranit z výpovědi

veškerou subjektivitu respondenta - tj. očekávání, hodnoty, touhy - tak aby finálním výstupem byla čistá objektivní pravda. Je potřeba dodržet několik kroků, abychom tohoto docílili. Za prvé, všechna interview musí být standardizovaná a identická. To znamená, že všem respondentům musím pokládat stejné otázky. Jen tak je možné zajistit finální komparabilitu dat. Standardizace je praktická také při větším počtu tazatelů ve výzkumu. Pokud by každý otázky pokládal jinou formou, finální analýza dat by nebyla možná. Struktura rozhovoru je pro ortodoxní vědce další podmínkou k úspěchu. To vyžaduje mít dobře připraven formální rozvržení témat rozhovoru. Vazba mezi respondentem a výzkumníkem by rozhodně neměla být neosobní, avšak vědec by se neměl příliš emocionálně položit do rozhovoru, aby tak předešel zkreslení. Vztah je tedy hierarchický, neboť jen tak lze neodbíhat od tématu a mít tak i plnou kontrolu nad subjektivitou respondenta. Poslední neméně důležitá zásada neutrálního jazyka dotazování již byla zmíněna výše. (Davidson, Layder 1994: 117-120)

Zatímco standardizovaný rozhovor považuje subjektivní významy za překážku k zisku standardizovaných dat a objektivní pravdě, ten nestandardizovaný považuje interpretaci těchto významů za cestu k porozumění jedinci. Neklade proto takový důraz na strukturaci rozhovorů. Jeho záměrem je být maximálně reflexivní, aby tak pochopil individualitu dotazovaných. Míra spontaneity a kontroly ubíhání rozhovoru se mj. odvíjí i od kvality jiných dat, které ke zkoumanému problému již existuje. Pokud se výzkumník snaží pojmenovat úplně nový fenomén, bude se snažit primárně pokrýt odpovědi na určité body, a až následně ponechat rozhovoru volnější průběh. Základním rozdílem však zůstává, že u nestandardizovaného rozhovoru se výzkumník nespokojí s odpověďmi „ano“, „ne“, zatímco u standardizovaného to mohou být data plně postačující. Typ vztahu je mezi respondentem a tazatelem také diametrálně odlišný. Základem úspěchu zisku kvalitních dat u nestandardizovaného rozhovoru je dobrá vazba založená na důvěře. Je snahou ne potlačit, ale naopak dostat se k osobnosti daného respondenta: pochopit jeho způsob vystupování a chování – to je jediná cesta k pravdivým informacím. Jde tedy o nehierarchický vztah, kde sice má výzkumník větší respekt než respondent, ale jeho role je stejně důležitá jako ta výzkumná. (Davidson, Layder 1994: 121-125)

Právě tento rovnocenný vztah bez hierarchie je klíčový pro feministický přístup, který kritizuje sexistické hodnoty klasických sociologických výzkumů. Sexismem míní například redukci personality respondenta včetně jeho pasivní role, důraz na kontrolu vědce apod. Feminističtí metodologové u kvantitativního rozhovoru považují za důležité určité sdílené atributy jako gender, sociální prostředí a životní zkušenost, který by měly být u respondenta a výzkumníka stejné, aby byla ve vztahu zajištěna co nejvyšší autenticita. (Davidson, Layder

1994: 125-126)

Hlavní rozdíly mezi standardizovaným a nestandardizovaným typem rozhovoru lze spatřit především ve vztahu k subjektivitě respondenta, charakteru vztahu mezi výzkumníkem a dotazovaným, míře standardizaci a schematizaci otázek v interview.

Použitá literatura a zdroje

Disman, M. 1993. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum.

O'Connell Davidson, Julia, Layder, Derek. 1994. *Methods Sex and Madness*. London: Routledge. kap. 5: Interviewing

Silverman, D. (2005): *Ako robiť kvalitatívny výskum. Praktická príručka*. Bratislava: Ikar.